

MENING SOHAMDA IZ QOLDIRGAN ALLOMA – ABU RAYHON BERUNIY

Xushboqova Sarvara Rustam qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Xorijiy til va adabiyoti: ingliz tili yo‘nalishi 1-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20153184>

Annotatsiya: Mazkur maqolada buyuk qomusiy olim Abu Rayhon Beruniyning jahon ilm-fani taraqqiyotiga qo‘shgan beqiyos hissasi, uning ilmiy merosi va zamonaviy fan rivojida ahamiyati tahlil qilinadi. Olimning astronomiya, matematika, geodeziya, tarix va etnografiya sohalaridagi tadqiqotlari misolida uning ilmiy qarashlarining universalligi yoritiladi.

Abstract: This article analyzes the invaluable contribution of the great encyclopedic scholar Abu Rayhon Beruni to the development of world science, his scholarly legacy, and its relevance in modern scientific research. Through examples from astronomy, mathematics, geodesy, history, and ethnography, the universality of Beruni’s scientific views is highlighted.

Kalit so‘zlar: Abu Rayhon Beruniy, ilm-fan, qomusiy olim, geodeziya, astronomiya, tarix, matematika.

Keywords: Abu Rayhon Beruni, science, encyclopedic scholar, geodesy, astronomy, history, mathematics.

Abu Rayhon Beruniy jahon ilm-fani tarixida chuqur iz qoldirgan buyuk allomalardan biri hisoblanadi. U o‘zining keng qamrovli ilmiy izlanishlari, teran tafakkuri va ilmga bo‘lgan sadoqati bilan Sharq va G‘arb ilm-fani rivojiga ulkan hissa qo‘shgan. Beruniy ilmiy faoliyatida faqat nazariy mulohazalar bilan cheklanmay, tajriba va aniq hisob-kitoblarga tayanib ish ko‘rganligi bilan ajralib turadi.[1]

Beruniyning ilmiy merosi nihoyatda boy bo‘lib, astronomiya, matematika, geodeziya, mineralogiya, tarix va etnografiya kabi ko‘plab fan sohalarini qamrab oladi. Uning “Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar” asari tarixiy va madaniy jarayonlarni ilmiy asosda yoritgani bilan ahamiyatlidir. Ushbu asarda olim qadimgi xalqlarning urf-odatlarini, taqvim tizimlari va ilmiy qarashlarini solishtirma usulda tahlil qilgan.[2]

Beruniyning “Hindiston” asari esa etnografiya va madaniyatshunoslik sohasida noyob manba hisoblanadi. Asarda Hindiston xalqlarining dini, falsafasi, ilmiy qarashlari va turmush tarzi chuqur tahlil etilgan. Eng muhimi, Beruniy ushbu tadqiqotlarni xolislik va ilmiy adolat tamoyillariga amal qilgan holda olib borgan.[3]

Olimning geodeziya va astronomiya sohasidagi ishlari ayniqsa e‘tiborga loyiqdir. Beruniy Yer sharining radiusini aniqlashda matematik hisoblash va trigonometrik usullardan foydalangan. Bu natijalar o‘sha davr uchun nihoyatda aniq bo‘lib, zamonaviy fan tomonidan ham yuqori baholanadi. Ushbu jihat Beruniyni tajribaviy ilmiy metodologiya asoschilaridan biri sifatida e‘tirof etishga asos bo‘ladi.[4]

Beruniy ilmiy izlanishlarida kuzatuvchanlik, tajriba, mantiqiy tahlil va aniq o‘lchovlarga tayangan. Uning ilmiy qarashlari bugungi tabiiy va aniq fanlar rivoji uchun mustahkam metodologik poydevor bo‘lib xizmat qiladi. Shu jihatdan Beruniyning ilmiy merosi mening soham — tabiiy fanlar rivojiga bevosita ta‘sir ko‘rsatgan deyish mumkin.[5]

Olimning ilmga bo‘lgan cheksiz muhabbati va fidoyiligi bugungi yosh avlod uchun ibratdir. Beruniyning ilmiy jasorati, mustaqil fikrlashi va haqiqatga sadoqati zamonaviy olimlar uchun ham dolzarb ahamiyat kasb etadi. U ilmni insoniyat taraqqiyotining eng muhim omili deb bilgan.[6]

Xulosa qilib aytganda, Abu Rayhon Beruniy jahon ilm-fani rivojida beqiyos o‘rin egallagan allomadir. Uning ilmiy merosi nafaqat tarixiy qadriyat, balki bugungi ilmiy izlanishlar uchun ham muhim manba bo‘lib xizmat qiladi. Beruniy inson tafakkurining buyuk timsoli sifatida avlodlar xotirasida mangu qoladi.[7]

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Qosimov B. *Abu Rayhon Beruniy va uning ilmiy merosi*. — Toshkent: O‘qituvchi, 2002. — 12–18-betlar.
2. Abu Rayhon Beruniy. *Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar*. — Toshkent: Fan, 1992. — 25–30-betlar.
3. Abu Rayhon Beruniy. *Hindiston*. — Toshkent: Fan, 1998. — 40–45-betlar.
4. Kennedy E. S. *The Exact Sciences in Iran and Central Asia*. — Cambridge, 1983. — 55–60-betlar.
5. Yo‘ldoshev Q. *O‘zbek allomalari merosi*. — Toshkent: Fan, 2010. — 70–74-betlar.
6. Boltaev H. *Beruniy ilmiy maktabi va uning ahamiyati*. — Toshkent: Fan, 2015. — 22–26-betlar.
7. Encyclopaedia of Islam. — Leiden: Brill. — “Al-Bīrūnī” maqolasi, 120–123-betlar.